

М. В. ДИХА
Хмельницький національний університет
Г. М. КОЛІСНИК
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

ПОДАТКИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті висвітлено значущість податкової складової у функціонуванні національної економіки та забезпеченні економічної безпеки. Висвітлено проблеми, які перешкоджають розвитку національної економіки та послаблюють податкову безпеку. Проаналізовано погляди науковців на сутність поняття “податкова безпека”, запропоновано власне трактування даної дефініції. Визначено, що ефективна податкова система – це невелика кількість податків (їх об’єднання), прості та зрозумілі процедури адміністрування платежів, прозора податкова політика держави (зрозумілі умови ведення бізнесу для усіх суб’єктів бізнесу) та забезпечення стабільності податкової системи.

Ключові слова: податкова система, податкове навантаження, податкова політика, податкова безпека, соціально-економічний розвиток, економічна безпека.

M. V. DYKHA
Khmelnyskyi National University
H. M. KOLISNYK
SHEE Uzhhorod National University

TAXES IN THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY AND DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

Abstract – The article is devoted to highlighting the significance of the tax component in the functioning of the national economy and ensuring economic security. The problems that hinder the development of the national economy and weaken tax security are highlighted. Analyzed the views of scientists on the essence of the concept of “tax security”. The interpretation of this definition is proposed. Tax security is defined as the state of the tax system, which achieves the conditions for sustainable socio-economic development of the country and its economic sovereignty by optimizing and harmonizing the interests of the state and taxpayers. It is determined that the formation and implementation of an effective tax policy is a set of many tasks, the implementation of which requires a clear conceptual vision of the necessary socio-economic reforms and fiscal instruments that would ensure their implementation. Transformations in the areas of accumulation and use of taxes should be made on a systematic basis. It has been determined that an efficient tax system is a small amount of taxes (their associations), simple and understandable tax administration procedures, transparent tax policy of the state (clear business conditions for all business entities) and ensuring the stability of the tax system.

Key words: tax system, tax burden, tax policy, tax security, social and economic development, economic security.

Постановка проблеми. Економіка будь-якої країни не може ефективно розвиватися без чіткої та прозорої податкової системи. Податкова політика є однією із стрижневих основ економічної системи держави. Шляхом отримання податкових платежів держава виконує свої функції, має можливість розподіляти фінансові ресурси в різні сектори економічного і соціального розвитку. Роль податків у системі забезпечення економічної безпеки проявляється через їх позитивний або негативний вплив на національну економіку (зростання податкового потенціалу держави або недонадходження податкових платежів до бюджетів різних рівнів, зростання податкового нігілізму тощо). Завдання, які стоять перед податковою політикою необхідно розглядати у взаємозв’язку та взаємовпливі з економічною безпекою, оскільки податки є важливою складовою забезпечення економічної незалежності, стійкості та стабільності національної економіки, здатності до саморозвитку та прогресу. У розрізі системних кризових явищ саме податкова складова економічної безпеки є визначальною у формуванні необхідного рівня фінансової стабільності держави. Тому формування дієвої податкової системи, забезпечення податкової безпеки країни треба розглядати як важливу складову забезпечення економічної безпеки та розвитку національної економіки, що й обумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми податкової системи, умови оподаткування, вплив податкової політики на розвиток національної економіки та забезпечення економічної безпеки висвітлені в багатьох працях вітчизняних та зарубіжних науковців.

Один із найбільш відомих представників школи фізіократів – французький економіст Ф. Кене у розробленій ним економічній таблиці (Tableau Economique) показав зв’язок податків і відтворювального процесу [7, с. 39]. Е. Аткинсон і Дж. Стігліц зазначають, що в ідеальній економіці можна було б пов’язати коливання ВВП із зменшенням або збільшенням податків, однак лаги в реалізації добре продуманих програм можуть дестабілізувати становище й посилити коливання ВВП [1]. Група економістів на чолі з А. Лаффером провела дослідження і дійшла висновків про те, що такі негативні явища як висока інфляція, спади виробництва, низькі нагромадження викликані високими ставками оподаткування. Прихильники “економічної пропозиції” висунули гіпотезу про те, що збільшення податкових ставок лише до певного рівня стимулює збільшення податкових надходжень. Далі спостерігається поступове зниження доходів бюджету або їх різке падіння [8, с. 72]. Це можна пояснити втратою стимулів до прояву підприємницької ініціативи й

розширення виробництва, доходи зменшуються і, як наслідок, платники податків переходять із легального в тіньовий сектор економіки.

Проблеми податкової політики розглядаються українськими дослідниками також в контексті проблем податкового навантаження. Зокрема, податкове навантаження А. Соколовською визначене у вигляді ефекту впливу податків на економіку загалом та на окремих їх платників, пов'язаних з економічними обмеженнями, що виникають у результаті сплати податків і відволікання коштів від інших можливих напрямів їх використання [12, с. 7].

Питанням податкової безпеки в системі економічної безпеки присвятили свої роботи такі дослідники як М. Виллюк та В. Герасик [2], Ю. Іванов та Ю. Бережна [5], В. Іщенко [6], І. Подік та Ю. Гончаров [11], І. Тимофєєва [13] та ін., хоча варто зазначити, що виокремлення податкової безпеки в ієрархії фінансова безпека-економічна безпека-національна безпека є відносно новим.

Значущість податкової складової у функціонуванні національної економіки та забезпеченні економічної безпеки є підставою для розвитку наукової думки щодо даних питань, що і є **метою статті**.

Виклад основного матеріалу. Основні моделі, які описують економічну поведінку суб'єктів господарювання почали розробляти ще на початку ХХ ст. У контексті досліджуваних нами питань зазначимо, що американський економіст – неокласик М. Сесновиць, а надалі Г. Беккер розробили модель “раціональні “злоти”, основний постулат якої полягає у тому, що для забезпечення такого суспільного блага як законотриманість, має активно використовуватися таке суспільне “антиблаго” як покарання [4].

На нашу думку, ідеї цих моделей актуальні й сьогодні. Економічна логіка полягає в тому, що платник податків ухвалює рішення щодо того, яку частину реально отриманого прибутку задекларувати або приховати. У процесі прийняття даного рішення платник податків, керуючись власним досвідом і поведінкою інших суб'єктів господарювання, оцінює розмір додаткових прибутків, які він може одержати в результаті ухилення від сплати, знає про величину штрафних санкцій у випадку виявлення зловживань, суму витрат, пов'язаних із процесом ухилення від сплати податків. В той же час, ризик настання відповідальності (високі розміри штрафів) може суттєво впливати на рішення щодо приховування податків, зменшуючи корисність/намір ухилення. На підставі даного аналізу платник податків приймає раціональне рішення щодо доцільності сплати повної суми податків або щодо ухилення від виконання податкових зобов'язань/їхньої частини. Також варто передбачити за яких умов додатковий прибуток від ухилення сплати податків дорівнюватиме нулю (тобто, платнику буде не вигідно ухилятися від сплати податків).

Податкове навантаження впливає на економічну поведінку суб'єктів господарювання та, в кінцевому рахунку, на обсяги надходжень коштів в бюджети різних рівнів. Рівень податкового навантаження традиційно розраховується по відношенню до показника ВВП (в різних країнах складає в середньому 25–30 %).

В Україні рівень податкового навантаження на суб'єкти господарювання є співмірний із рівнем податкового навантаження в інших країнах, зокрема, в США, Японії, деяких країнах Європи. Проте, насправді, є значно вищим через “неофіційні податки” у вигляді хабарів. Попри дерегуляцію в окремих секторах економіки та заходи боротьби з корупцією умови ведення бізнесу залишаються складними та непрозорими.

Також податкова система знаходиться під впливом постійних законодавчих змін, які не дають можливості прорахувати результати діяльності бізнесу. Зокрема, потужним засобом стимулювання підприємницької діяльності, стимулювання галузей, які створюють новітні технології та машини, а також галузей, що їх використовують (адже нововведення тоді дають макроекономічний ефект, коли знаходять найширше застосування) можна було б вважати зниження ставки податку на прибуток підприємств. У 2013 р. ставка податку на прибуток складала 19 %, а для суб'єктів індустрії програмної продукції – 5 %. З 1 січня 2014 р. – 16 %. Після чергових змін у Податковому кодексі у 2015 р. ставка податку на прибуток – 18 % – названа базовою, а не 16 % до якої платники податків повинні були наблизитися поступово – по графіку (п. 10 підрозд. 4, розд. ХХ “Перехідні положення”) [10].

Оцінюючи вплив зниження єдиного соціального внеску на економічне зростання можемо зазначити, що його зниження не спонукає до зниження трудомісткості або автоматизації. Проте, на нашу думку, сьогодні суб'єкти господарювання усвідомлюють необхідність модернізації та підвищення конкурентоспроможності. Тому потрібно розглядати інший наслідок, а саме, в короткостроковій перспективі зниження єдиного соціального внеску, на нашу думку, призводить до зменшення надходжень, але в подальшому, через виведення доходів з “тіні” – до їх зростання.

Держава веде відносно суб'єктів господарювання виснажливу фіскальну політику. Якщо досліджувати податкове навантаження як структурну категорію протягом року, то підприємствам України 217 днів на рік слід відпрацювати винятково на потреби держави (в Угорщині цей показник складає 218 днів, в Німеччині – 200 днів, в Туреччині – 194 дні, в Польщі 175 дні, в США – 99 днів, на Кіпрі – 72 дні). Лише решту 148 днів суб'єкти господарювання можуть працювати на себе [9]. За таких умов останні не мають можливості розвиватися, вдосконалюватися та здійснювати модернізацію, що призводить до зменшення доходів суб'єктів господарювання через низьку конкурентоспроможність, зменшення бази оподаткування і, як наслідок, зменшення доходів бюджету для вирішення завдань соціально-економічного розвитку.

Податки відіграють особливе місце в системі економічної безпеки, виступають інструментом впливу на економічні і соціальні процеси, засобом вирішення завдань держави та фактором зворотного зв'язку і залежності її функціонування від платників податків.

Через оподаткування формується ресурсна основа практично усіх складових економічної безпеки, адже податки становлять понад 70 % дохідної частини державного бюджету України і як наслідок виступають фінансовою базою держави для здійснення її функцій. Також податки є інструментом впливу на економічні і соціальні процеси. Податки здійснюють суттєвий вплив на соціально-економічний стан суспільства (державна через рівень оподаткування, порядок обчислення податкової бази, систему податкових пільг та обмежень має можливість спрямовувати ділову активність господарюючих суб'єктів і окремих громадян). Податки варто розглядати в контексті взаємозалежності функціонування держави і платників податків. Недостатнє наповнення бюджету грошовими коштами внаслідок несплати податків може підірвати основи економічних реформ, спровокувати соціальне незадоволення, і в кінцевому рахунку стати реальною загрозою державному устрою.

Таблиця 1

Трактування сутності дефініції “податкова безпека”

Автор, джерело	Зміст поняття “податкова безпека”
Виклюк М., Герасик В. [2, с. 246]	... це такий стан податкової системи, який визначає гармонізацію процесу оподаткування та справляння податків за умови ефективного управління ризиками та загрозами, що виникають у податковій сфері, шляхом вжиття необхідних заходів з боку виконавчих органів для задоволення інтересів держави, суспільства та платників податків (суб'єктів господарювання, організацій, населення)
Іванов Ю., Бережна Ю. [5, с. 9]	... варто розглядати як інтегровану підсистему економічної безпеки, яка впливає на фінансове забезпечення всіх її складових: інноваційно-технологічної, інвестиційної, енергетичної, сировинно-ресурсної, продовольчої, соціальної, експортної, імпоротної та міжнародно-інтеграційної безпеки
Іщенко В., [6, с. 36]	... це частина фінансової безпеки держави, яка визначається наявністю сформованої податкової системи, оптимальним рівнем оподаткування, що забезпечує достатнє наповнення за рахунок податкових надходжень дохідної частини бюджету для виконання державою своїх функцій, а також забезпечує розвиток реального сектору економіки та соціальний захист населення
Подік І., Гончаров Ю. [11, с. 96]	... такий стан податкової системи, за якого оптимізується податковий тиск на суб'єктів господарювання, мінімізуються загрози інтересам бізнесу, суспільства і держави та забезпечується їх захист від негативного ефекту глобалізаційних процесів
Тимофеева І. [13, с. 24]	... такий стан податкової системи, при якому забезпечується гарантування захисту податкових інтересів держави, бізнесу і суспільства від внутрішніх та зовнішніх загроз
Тихонов Д. [14, с. 205]	Податкова безпека держави – це стан економіки та інститутів влади, при якому забезпечується гарантоване надходження податкових платежів до бюджету, забезпечує захист національних інтересів, соціальну спрямованість податкової політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів
Цимбалюк І. [15, с. 13–23]	... це такий стан податкової сфери держави, для якого характерним є захищеність інтересів суб'єктів податкових відносин, стійкість і економічна незалежність податкової системи, що проявляється у стабільності податкового законодавства; здатність податкової системи до розвитку і вдосконалення, спроможність своєчасного виявлення та запобігання потенційних загроз у сфері оподаткування та здатність системи оподаткування в повній мірі реалізовувати усі функції податків як фіскальної так і регулюючої та соціальної з метою максимального узгодження інтересів держави та платників податків

Досліджуючи сутність поняття “податкова безпека”, можемо зауважити, що науковці трактують дане поняття в економіко-правовому контексті, тобто податкова безпека повинна забезпечити створення державою умов для взаємодії інтересів особистості, підприємницьких структур й держави на основі дотримання принципу взаємної відповідальності суб'єктів оподаткування (див. табл. 1).

Ключовим у досягненні податкової безпеки, на нашу думку, є забезпечення таких параметрів податкової системи, які б максимально задовольняли учасників з різними цілями: державу, яка ставить за мету отримати якомога більші обсяги податкових надходжень; платників податків, які прагнуть сплатити як можна менше. Тому податкова безпека – це такий стан податкової системи, при якому досягаються умови сталого соціально-економічного розвитку країни та її економічного суверенітету шляхом оптимізації та гармонізації інтересів держави та платників податків.

Досягнення умов сталого соціально-економічного розвитку країни включає у себе можливості реалізації широкого спектру завдань щодо збалансованого розвитку галузей економіки, програм захисту навколишнього середовища, забезпечення добробуту громадян.

Податкова безпека як складова фінансової підсистеми економічної безпеки впливає на забезпечення інших її складових: ресурсно-виробничої, інвестиційно-інноваційної, енергетичної, зовнішньоекономічної і ін. Податкова безпека держави визначається ефективністю податкової політики держави, яка має оптимально поєднувати фіскальні інтереси держави та індивідуальні, корпоративні інтереси платників податків. Податкова безпека держави являє собою стан оподаткування в країні, за якого забезпечується гармонізація інтересів платників і держави шляхом установаження обґрунтованих податків, забезпечення справедливості оподаткування і чіткості порядку стягнення податків на базі ефективно діючого податкового законодавства.

Оподаткування здійснюється за принципами, що являють собою універсальні категорії, дія яких проявляється в усіх інститутах податкового права: в системі податків і зборів, їх встановленні і введінні, виконанні податкових зобов'язань, правовому статусі учасників податкових правовідносин, механізмі податкового контролю і відповідальності, оскарженні.

Ефективність системи оподаткування залежить від побудови механізму справляння кожного податку окремо й податкової системи в цілому. Ефективність податку розкривається через його економічну та фіскальну ефективність, кожна з яких має певний зміст, критерії, фактори впливу та показники виміру.

Зазначимо, що різні інструменти податкової політики можуть мати різний ступінь впливу на економіку загалом і окремі суб'єкти господарювання, зокрема.

Фінансування продуктивних видатків за рахунок непрямих податків позитивно впливає на економічне зростання. Протилежний варіант – комбінація непродуктивних видатків і прямих податків – справляє негативний вплив на економіку. У решті випадків вплив фіскальної політики на економічне зростання чітко не простежується й може бути як позитивним, так і негативним.

Міжнародна конкуренція за мобільні фактори виробництва – працю й капітал – зумовила розвиток податкових систем багатьох країн у напрямі перенесення податкового навантаження із зазначених факторів виробництва на споживання і природні ресурси. Чим менші податки на доходи, тим інтенсивніша економічна діяльність, чим вищі податки на ресурси, тим сильніші стимули для використання досягнень НТП для раціонального використання праці, капіталу, природних ресурсів, а, отже, й захисту довкілля. Підвищення податків на природні ресурси слугує заходом, що перешкоджає спекулятивній торгівлі цими активами й сприяє бережливому ставленню до національного багатства.

Отже, формування і реалізація ефективної податкової політики – це сукупність надзвичайно складних багатоаспектних завдань, виконання яких вимагає чіткого концептуального бачення необхідних соціально-економічних реформ і фіскальних інструментів, котрі б забезпечували їх здійснення. При цьому, трансформації у сферах акумулювання і використання податків і податкових платежів повинні здійснюватися на системних засадах, враховувати поточні економіко-інституційні реалії та євроінтеграційні наміри України, сприяючи розв'язанню економічних, соціальних та інституційних проблем на основі системної концепції податкового механізму (див. детальніше [3, с. 236–250]). В той же час, для реалізації ефективної податкової політики необхідна, насамперед, наявність політичної волі й послідовні рішення у проведенні даної політики, здійсненні цілого ряду реформ, спрямованих на поліпшення загального інвестиційно-підприємницького клімату в Україні, зниження адміністративних бар'єрів і створення сприятливих умов для ведення бізнесу в країні, якісна зміна суспільної свідомості тощо.

Досягнення оптимальних умов організації податкової системи в країні, реалізація завдань та пріоритетів податкової політики, обумовить забезпечення податкової безпеки як складової фінансової в системі економічної безпеки та гарантування її економічного суверенітету, підвищення ефективності функціонування національної економіки, накопичення національного багатства, досягнення сталого соціально-економічного розвитку країни, забезпечення добробуту громадян.

Висновки. Формування і реалізація ефективної податкової політики – це сукупність надзвичайно складних багатоаспектних завдань, виконання яких вимагає чіткого концептуального бачення необхідних соціально-економічних реформ і фіскальних інструментів, котрі б забезпечували їх здійснення. Трансформації у сферах акумулювання, використання податків і податкових платежів повинні здійснюватися на системних засадах. Ефективна/дієва податкова система – це невелика кількість податків (їх об'єднання), прості та зрозумілі процедури адміністрування платежів, прозора податкова політика держави (зрозумілі умови ведення бізнесу для усіх суб'єктів бізнесу без “щілин” для “своїх”) та забезпечення стабільності податкової системи.

Податкову безпеку визначено як стан податкової системи, при якому досягаються умови сталого соціально-економічного розвитку країни та її економічного суверенітету шляхом оптимізації та гармонізації інтересів держави та платників податків.

Література

1. Аткинсон Э. Б. Лекции по экономической теории государственного сектора / Э. Б. Аткинсон, Д. Э. Стиглиц ; [пер. с англ. под ред. Л. Л. Любимова]. – Москва : Финансы и статистика, 1996. – 831 с.
2. Виклюк М. І. Податкова безпека: дуалістичність економічної природи трактування змісту основних характеристик інноваційна економіка / М. І. Виклюк, В. В. Герасик // Всеукр. наук. вироб. журнал “Інноваційна економіка”. – 2013. – № 5. – С. 242–246.
3. Диха М. В. Соціально-економічний розвиток України: напрями та засоби реалізації : [монографія] / М. В. Диха. – Київ : ЦУЛ, 2016. – 388 с.
4. Институциональная теория и экономическая политика. К новой теории передаточного механизма в макроэкономике. Кн. I. Институциональная теория. Методологический эскиз / О. С. Сухарев ; Рос. акад. наук, Ин-т экономики, Центр эволюц. экономики. – 2-е изд., испр. – Москва : Экономика, 2007. – 516 с.

5. Іванов Ю. Б. Податкова безпека: сутність та умови забезпечення / Ю. Б. Іванов, Ю. В. Бережна // *Економіка розвитку*. – 2010. – № 2 (54). – С. 9–11.
6. Іщенко В. В. Податкова складова фінансової безпеки держави / В. В. Іщенко // *Вісник економіки транспорту і промисловості*. – 2012. – № 37. – С. 35–40.
7. Кенэ Ф. Избранные экономические произведения / Ф. Кенэ. – Москва : Соцэргиз. 1960. – 551 с.
8. Ковальчук К. Функція податків та їх реалізація в податковій системі України / К. Ковальчук, Т. Рева // *Вища школа*. – 2008. – № 10. – С. 70–83.
9. Податкове рабство. Українці 217 днів на рік працюють на утримання держaparату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/journal/1380223-korrespondent-podatkovye-rabstvo-ukrayinci-217-dniv-na-rik-pracyuyut-na-utrimannya-derzhaparatu>.
10. Податковий Кодекс України: від 02.12. 2010 № 2755-VI зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
11. Подік І. І. Податкова складова економічної безпеки України : монографія / І. І. Подік, Ю. В. Гончаров. – Київ : Інтерсервіс, 2017. – 210 с.
12. Соколовська А. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки / А. Соколовська // *Економіка України*. – 2006. – № 7. – С. 18.
13. Тимофеева И. Ю. Налоговая безопасность государства, бизнеса и общества: концепция і методология : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 12.00.14 / И. Ю. Тимофеева. – Москва, 2011. – 53 с.
14. Тихонов Д. Н. Основы налоговой безопасности / Д. Н. Тихонов. – Москва : Аналитика-Пресс, 2002. – 224 с.
15. Цимбалюк І. О. Податкова безпека в системі фінансової безпеки держави : монографія / за заг. ред. О. В. Кендюхова // *Стратегічне управління національним економічним розвитком : монографія : в 2 т. – Донецьк : ДВНЗ “ДонНТ”, 2013. – Т. 2. – 392 с.*

References

1. Atkinson EH. B. Lekcii po ehkonomicheskoy teorii gosudarstvennogo sektora / EH. B. Atkinson, D. EH. Stiglic; [per. s angl. pod red. L. L. Lyubimova]. – Moskva: Finansy i statistika, 1996. – 831 s.
2. Vykliuk M. I. Podatkova bezpeka: dualistychnist ekonomichnoi pryrody traktuvannya zmistu osnovnykh kharakterystyk innovatsiina ekonomika / M. I. Vykliuk, V. V. Herasyk // *Vseukr. nauk. vyrobnychiy zhurnal «Innovatsiina ekonomika»*. – 2013. – № 5. – S. 242–246.
3. Dykha M. V. Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok Ukrainy: napriamy ta zasoby realizatsii: [monohrafiia] / M. V. Dykha. – K.: Tsentр uchbovoi literatury, 2016. – 388 s.
4. Institucional'naya teoriya i ehkonomicheskaya politika. K novej teorii peredatochnogo mekhanizma v makroehkonomike. Kn. I. Institucional'naya teoriya. Metodologicheskij ehskiz / O. S. Suharev; Ros. akad. nauk, In-t ehkonomiki, Centr ehvoluc. ehkonomiki. – Izd. 2-e, ispr. – Moskva: EHkonomika, 2007. – 516 s.
5. Ivanov Iu. B. Podatkova bezpeka: sutnist ta umovy zabezpechennia / Iu. B. Ivanov, Iu. V. Berezhna // *Ekonomika rozvytku*. – 2010. – № 2(54). – С. 9–11.
6. Ishchenko V. V. Podatkova skladova finansovoi bezpeky derzhavy / V. V. Ishchenko // *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. – 2012. – № 37. – С. 35–40.
7. Keneh F. Izbrannye ehkonomicheskije proizvedeniya / F. Keneh. – Moskva: Socehkgiz. 1960. – 551 s.
8. Kovalchuk K. Funktsiia podatkov ta yikh realizatsiia v podatkovii systemi Ukrainy / K. Kovalchuk, T. Reva // *Vyshcha shkola*. – 2008. – № 10. – С. 70–83.
9. Podatkove rabstvo. Ukrainci 217 dniv na rik pratsiuiut na utrymannia derzhaparatu [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ua.korrespondent.net/journal/1380223-korrespondent-podatkovye-rabstvo-ukrayinci-217-dniv-na-rik-pracyuyut-na-utrimannya-derzhaparatu>.
10. Podatkovyi Kodeks Ukrainy: vid 02.12. 2010 № 2755-VI zi zminamy ta dopovnenniamy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
11. Podik I. I. Podatkova skladova ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: monohrafiia / I. I. Podik, Iu. V. Honcharov. – K.: Interservis, 2017. – 210 s.
12. Sokolovska A. Teoretychni zasady vyznachennia podatkovoho navantazhennia ta rivnia opodatkuvannya ekonomiky / A. Sokolovska // *Ekonomika Ukrainy*. – 2006. – № 7. – С. 18.
13. Timofeeva I. YU. Nalogovaya bezopasnost' gosudarstva, biznesa i obshchestva: koncepciya i metodologiya: avtoref. dis. ... dok. ek. nauk.: 12. 00. 14 / I. YU. Timofeeva. – M., 2011. – 53 s.
14. Tihonov D. N. Osnovy nalogovoj bezopasnosti / D. N. Tihonov. – M.: Analitika-Press, 2002. – 224 s.
15. Tsymbaliuk I. O. Podatkova bezpeka v systemi finansovoi bezpeky derzhavy : [kol. monohrafiia] / za zah. red. O. V. Kendiukhova // *Stratehichne upravlinnia natsionalnym ekonomichnym rozvytkom : monohrafiia : v 2 t. – Donetsk : DVNZ “DonNT”, 2013. – Т. 2. – 392 s.*

Надіслана/Written: 21.03.2017 р.
 Надійшла/Received: 23.03.2017 р.
 Рецензент: д.е.н., проф. О. І. Гончар